

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Reden und Arbeiten der Societas Latina - Cod. Karlsruhe 3420, 1-4

57 Reden der Societas Latina - Cod. Karlsruhe 3420,3

Molter, Johann

[Karlsruhe], 1783-1800

[Preuschen, August Ludwig von]: Ad Locum Taciti Annalium II.39. Veritas visu et mora: falsa festinatione et incertis valseunt. Commentatus est, 17 Jan 1784

[urn:nbn:de:bsz:31-99849](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-99849)

9 8
Ad
Locum Taciti Annalium. II. 39.
Veritas visu et mora: fal-
sa festinatione et incer-
tis valescunt.

commentatus est
Augustus Ludovicus
de Preuschen.

a. d. XVII. Januarii

1784.

11 9
Director gravissime!

Socii honoratissimi!

Multa magnaque commoda a natura homini data sunt, infinitaque rerum copia, quae animum delectent, ac voluptate permulceant: ut honores, divitiae, corporis robur, et negotiorum variae dotes. Quae quidem ego minime respicienda, sed magis potius facienda puto: nequaquam tamen inter ista veritas ultimo loco ponenda. Ea quippe cum hominum felicitate tam aeto vinculo cohaeret, ut si ne ea plerisque fructibus et voluptatibus careamus. Insigne

cer,

certe emolumentum, summamq,
 suavitatem et oblectationem
 litteras homini adferre, aequis
 est omnino, qui non confi-
 teatur? Illarum est docere
 nos, quomodo Dei muneribus
 sapienter utamur, acerbis
 reoq, casus aequo feramus ani-
 mo. Sed in quo tandem alias
 consistunt, quam veritatis
 fundamento? Haec quasi
 basis est, qua litterae ni-
 tuntur. Hac demum via, si
 diligenter eam prosequimur,
 ad libertatem et gloriam per-
 tingimus. Nam quae tandem
 sine

sine veritate dabitur libertas?
 Quod vel uno Reformationis, ut
 vocant, exemplo collustrabitur.
 Nonne instaurata veritatis
 luce superstitionis vincula fre-
 git, et servitutis detraxit ca-
 teras, quae onere ingenti ho-
 minam pressere genus? Verita-
 tis lucem immanis ista fugit
 barbaries, rectum justumq; as-
 pernata, dum homines orientis
 fortunis trucidabantur et oc-
 cidebant inulti. Haec tanta
 comoda atq; emolumenta prae-
 buit nobis veritas, quibus omni-
 bus caremus, nisi ea valuisset.
 Quan

Quanta vero in miseria vita
nobis degenda foret absq, istis,
ideaq, et sine veritate! Quan-
tristis esset commemoratio nostra
in arce terrarum, si aeter-
na nos quaecumq, nobis uti-
lia esse possunt, obscuraret,
et si deniq, somnia modo
fabulaeq, animum occuparent
immortalem! Sed factis dictum
de veritatis gravitate. Sequi-
tur, quod institute mei pro-
pria est; qui fiat, expro-
bare, ut

Veritas visu et mora; falsa, se-
stinatione et incertis valescant.

Fintel

152 28
Intelligitis, opinor, Auditores!
cujus sit hoc praeclare dictum.
Quae sit illius sententiae vis, co-
gnoscat; major sane quam ut
digne satis hac brevitate ora-
tionis meae eam complecti et
exprimere posse mihi videar.
Est autem illius argumenti du-
plex partitio. Nam primo,
cur veritas interposita mora
ac visu productiore vires colli-
gat, demonstrandum erit. Dein,
quare falsis et fraudulentis ex-
festinatione demum et incer-
to praesidia parentur, expo-
nam. Clarissimus ille historiae

romae

13.
romanae auctor, ex quo senten-
tia supra profita de fronte
est, qua occasione in illam
inciderit, quemq; intellectum
eidem subjecerit, quo distri-
ctius perspicere possitis, quae
de Pseudo-Agrippa ibi com-
memorat, in memoriam vo-
bis revocare mihi liceat.

Postumus Agrippa, M. Vipsa-
nii Agrippae et Juliae fi-
lius, nepos Augusti, quod vi-
tan egerat dissolutam et
probris obnoxiam, simul
ob Tiberii calumnias, in
Insulam Panasiam relegatus
fue,

illud
vipsa
nii
illius
est;
cit.
fate
telle
ten
qua
rect
Neg
ri
one
rei
fing

illud mihi dicendum esse videtur;
 visum et moram plurimum ve-
 ritati prodesse. Acute auctor
 illius sententiae duo ista conjun-
 xit; quia neutrum per se suffi-
 cit. Neque enim virtuti rem-
 fatis est, ut veram esse in-
 telligas, nisi in ejusdem con-
 templatione et inspectione
 quasi commoretur animus, quo
 rectius et plenius pervideatur.
 Neque vero magis juvabitur ve-
 ri cognitio hac sola commorati-
 one, nisi diligens et accurata
 rei perlustratio accesserit, et
 fingulae quasi partes visui
 sub

senten-
 tia
 illam
 etiam
 diffin-
 quae
 com-
 vo-
 at.
 Vissa
 e se
 vi
 et
 at
 in
 ratus
 fue

subjectae fuerint. Adco dif-
par et diversa est veri falsi
natura, ut, quae alteri na-
xime utilia sunt, alteri plu-
rimum noceant. Jamq, quo-
niam de singulis nonnulla
proponere institui, primo
loco quid visus ad veritatem
conferat, videamus: secundo
dein, quid mora. Quicquid
autem verum et sincerum
est, neq, ad fallendum com-
positum, aut ficta specie
inartum, quo propius in-
spectantium oculis admove-
tur, hoc certius tale esse con-
sta,

23. 45
aut cur ad notis propius oculis
minor esse inveniatur, aut ipsa
potius in conspectum hominum
se proferat, tantoq; facilius
se vincere posse sciat, quan-
to magis patuerit. Ecce enim
latibula sibi quaerat, aut in
tuentium oculis se subducit,
aut in secreto et obscuro agat,
quam ipsa lucem rebus huma-
nis afferat. Intellegitis, studio
res! visum prodesse veritati
secundum propositum a me fuit,
et moran prodesse. Quod in
omni alio genere rerum acci-
dit, at ea aspiciat et continua-
ta

ta observatione melius notes,
 canit: idem multo magis etiam
 de veritate valet. Quae quam
 nihil infidiosae artis in se
 habeat, quo diutius atq; in-
 tentius eam observaveris, eo
 magis collustrabitur. Saepe
 numero autem vel ea, quae
 in proximo profita et pa-
 tentia sunt, minus recte
 percipimus, aut non tam
 perfectam, quae poterat
 esse, eorum cognitionem asse-
 quimur, non aliam ob cau-
 sam, quam quod nimis velo-
 citer ista transcurramus, neq;
 ita

17. 16
fuerat. Mortuo dein Augusto,
adjuvante Livia, Tiberius impe-
rium obtinuit. Neq; is adoles-
centis exilio contentus, misit
noxe, qui eum interficeret. Du-
orum annorum spatio interje-
cto, servus quidam Agrippae,
nomine Clemens, comperto si-
ne Augusti, frustra eum ex
insula abripere conatus, post
circiter ejus furabatur, vectusq;
Cosam, Etruriae promontori-
um, ignotis locis sese abdidit,
donec crinem barbans, promit-
teret. Nam aetate et forma
haud dissimilis erat domino. Tum
per

per idoneos et secreti ejus fo-
 cios crebrescit, vivere Agrippam.
 Ipse nocturno tempore
 municipia adibat, relinquen-
 do famam sui aut praeve-
 niendo: ne, si diu moraretur,
 fraus manifesta fieret. Vid-
 gabatur interim per Itali-
 am, servatum munere Deum
 Agrippam; credebatur etiam
 Romae. Caesar interim dolo
 captus eum interficere iussit.
 Quo facto, denique inanis cre-
 dularitas tempore ipso magis
 considerando vanuit. Haec
 ut ad rem veniam: primum
 illud

scire poterit. Neq, enim verum
 dum est, re detracta fallaci spe
 cie aliud deprehendatur, atq, ha
 beri vellet et existimari. Et
 enim hoc proprium veritatis,
 ne quid sibi sanat quod non
 cadit in infam; ne quid arro
 gantius jactitet; ne fallat quem
 quam, ne in diversum abri
 piat animos; ne alienis colo
 ribus effulgeat; ne catiginem
 offundat oculis; ne ficta comae
 det; ne quid omnino ab ipsa
 discordant suscipiat, aut praee
 se ferat; ne qua simulatione,
 aut fraude, aut mala arte
 uta,

utatur. Aperte cuncta agit
 veritas et sincere: non quic-
 quam in speciem vel osten-
 sationem. Integritate sua
 et nativo decore freta sul-
 ta quaerit extrinsecus. Seno-
 cinia sibi ipsa sufficit. Neq-
 enim sui consortio dignum
 existimat, qui non ipsam
 amat, ipsam expetit, ipsam
 completitur. At vero pot-
 est omnino quicquam dici
 veritate majus, pulchrius,
 divinius? Hoc nihil est,
 quod veritas ex propinquo
 spectata sibi tenere debeat,
 aut

16
ita defigitur animus, ut ad sen-
sum et intelligentiam pervenire
queant. Sunt parvo duobus gene-
ra veritatis, quorum alteram
sola intellectione continetur:
alteram in agendo positam est,
magisq; ad vitam et factorum
rationem accedit. Quae scien-
tiae sunt et comprehensionis,
non ita certe in promptu posi-
ta, tanq; facilia intellecta esse
omnia, ut vel sine magno stu-
dio et diuturno labore quilibet
ea consequi possit, neminem
esse arbitror dubitaturum, nisi
proprus ipse in hoc doctrina-
rum

rum genere rudis fuerit et in-
 expertus. Quae ad actionem
 magis pertinent, ac vitae
 quandam morumq; conforma-
 tionem respiciunt, ea quoq;
 accuratiori indagine et solli-
 cita comparatione ac disqui-
 sitione opus habere, quis est
 adeo expertus rerum, ut igno-
 ret? Annon propter id ipsum
 saepissime in falsas persua-
 siones inducimur, et pra-
 vus iudicis corrumperimur, ut
 aut ea, quae vitiose facta
 sunt, leviter considerando,
 propter speciosam formam
 ali,

aliquam, praecleara et laudabilia
 existimus; aut, quae in se
 sunt optima et honestissima,
 interiore eorum ratione non
 satis perspecta aspernemur?
 Inde nascitur tanta praesudici
 orum, undiq; in vitam hominum
 irrumpentium, multitudo, qui
 bus multorum ingenia moresq;
 depravantur. Quae mala vitave
 rimus, si demus veritati moram,
 ad mature judicandum neces
 sariam. ~~non est veritas~~
 sequatur ut ostendam quemad
 modum, quae a me disputata
 sunt, ex diverso quoq; in fal
 sa

fa cadant: ut in his festina
tio morae succedat, visui in
certa. Namq; duo haec potif
 simum falsa agitantes pa
 trocinantur, ut festinantis
 agant ubiq; et incerta quaer
 rant. Naturale est, ut prop
 ter dissimilitudinem utriusq; ra
 tionem, vera falsaq; plane
 contrarius rebus iudentur.
 Illa exoptant lucem: haec fu
 giunt et reformidant. Illa
 inquirentibus se maxime pro
 vant: haec recognita exami
 nataq; improbantur. Illa
 gaudent sui cognitione: haec
 sibi

29 12
sibi diffidentia scientiae eorum,
qui peritus nosse cupiunt, se
surripiunt. Illud enim atq; in
fortia sunt fere validissima ac
sola nequitiae arma. Ponite
vobis ante oculos, Auditores, ho-
minem fraudulentum, malignum,
dolis instructum, deceptorem, in-
fidiatorem. Quid agat ille, quid
instituat, quibus aominiculis de-
mun et qua via ad propositum
foelus et cogitata mala exita-
tur, intuenini. Huc imprimis illum
intendere animum intelligetis,
ut ab investigatione et inspe-
ctione rei eorum mentes dmo-
ve-

26
veat, quos fallere cupit, et
caeco quodam impulsu abreptos
praecipites agat. Quippe ve-
retur, ne dato ad cogitandum
spatio, in fraude quam inten-
dit, deprehensus ipse coeptis
excidat, ac fructum eorum,
quae molitus, amittat. Timent
male audentes. Haq, quan-
tum possunt, properant co-
nata sua perficere, ac ple-
runq, inani bus, sed artificio
se contextis suspitionibus
animum conturbant; quae fa-
cile, si longior deliberandi pro-
testas daretur, executi possent diffi-
pa,

pariq. Et confirmationem hujus
 rei, nequissimi hominis, ingra-
 ti proditoris, Olympii exemplum
 suscepit; qui Stilicium, magnum
 visum rerum, gestarum gloria
 clarissimum suboles apud Theo-
 dorum imperatorem insimulans,
 tanquam filio regnum quaereret,
 ipsiq. interitum pararet, is
 consecutus est, ut a Caesare, hoc
 subito metu percipso, neq. prius
 explorata causa, comprehendere,
 pauloq. post occidi iuberetur.
 Quod si vero Honorius maturi-
 us rem apud animum reputas-
 set, haud dubie fuisset interfectus,

rus

rus, fraudem atq; malitiam sub
esse et fictis criminibus obrui
hominem praecclare de ipso et
republica meritum. Ex quo
bus satis apparere arbitror,
quanta subinde pernicies
sequatur, ubi homines insidi-
osis consiliis nimis indulgent
et repentino impetu quocunq;
se impelli patiuntur.

Nostrum est, ea in promissis,
quae ad felicitatem nostram
multum conferre possunt,
quam diligentissime conside-
rare, ne erroribus obnoxii a
recta virtutis et felicitatis
via

201
via dimoveant. Nam, cum in
finem potissimum rationem ho-
mini concessit natura, ut exqui-
rendae veritati et inveniendae
esset idoneus; eoque illum a caeteris
distinxit animalibus, ven-
tri unice obedientibus, quoniam
majora is negata sunt. Nihil
profecto praeter figuram homi-
num ii habere dicendi sunt,
qui nullo veritatis studio tenen-
tur, nec cogitant de rebus si-
bi subjectis, neque ullam facien-
dorum aut contra normam sta-
tuunt; sed cum caeteris anima-
tibus solo instinctu et sensuum
im,

imperio moventur. Cui vero
 persuasum erit, veritatis co-
 gnitione et virtutis studio
 veram felicitatem contineri,
 dabit is operam, ut in utroq[ue]
 quam praeest, maxime ex-
 cellat.

capitulum in nomine domini
 profecto propter futuram bonam
 vitam in habere circumspiciant,
 ut nullo veritatis studio tamen
 tam, nec cogitatione de rebus
 de iusticia, sed illam facere
 bonam aut contra bonam
 tunc; sed cum ceteris rebus
 tibi sole iusticia et sapientia